

УДК 655.535.28

Юлія Хювенен,
науковий співробітник відділу державної стандартизації
Книжкової палати України

Дотримання редакціями друкованих ЗМІ нормативних документів щодо оформлення вихідних відомостей у періодичних (крім газет) і продовжуваних виданнях у 2010 році

На початку XXI століття зростає кількість видавництва та видавничих організацій різних форм власності, які презентують свою різноманітну видавничу продукцію на книжкових ринках України. Чимало з них випускають видання з порушеннями положень нормативних документів щодо наведення й розміщення у них елементів вихідних відомостей.

Вихідні відомості визначаються стандартом як сукупність даних, які характеризують видання та призначені для інформування користувачів, бібліографічного опрацювання і статистичного обліку видань. Ігнорування редакціями ЗМІ положень нормативних документів призводить до помилок в оформленні вихідних відомостей у виданнях.

Однією з функцій відділу державної стандартизації Книжкової палати України є дослідження стану оформлення вихідних відомостей у періодичних і продовжуваних виданнях, які надходять у Книжкову палату як обов'язкові примірки.

Упродовж минулого року було переглянуто та проаналізовано більше 10 000 примірників періодичних та продовжуваних видань щодо дотримання редакціями ЗМІ нормативних документів, які регламентують оформлення та розміщення вихідних відомостей у виданнях.

У низці видань вихідні відомості оформлено без грубих помилок. До них належать: "Віче", "ТВ-технології", "Фінанси, облік і аудит", "Жінка", "За рулем", "Процессы литья", "Юний натураліст", "Коштовне та декоративне каміння", "Техніка і технології АПК", "Вісник Київського національного університету технології та дизайну", "Поліграфія і видавничі справи", "Вісті автомобільно-дорожнього інституту", "Збірник наукових праць КНЕУ", "Я — Перший".

Однак на основі аналізу було зроблено висновок, що значна кількість редакцій ЗМІ порушують положення чинних в Україні правових і нормативних документів, а саме: Законів України "Про видавничу справу", "Про засоби масової інформації (пресу) в Україні", "Про авторське право і суміжні права", національних стандартів — ДСТУ 4861:2007 "Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості", ДСТУ 3017—95 "Видання. Основні види. Терміни та визначення", ДСТУ 7152:2010 "Інформація та документація. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках", ДСТУ 4515:2006 "Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація серіальних видань".

Прикладом неналежного оформлення вихідних відомостей у журналах і збірниках є такі видання, як: "Бібліотечний форум", "Буть лидером", "Вісник Житомирського національного університету", "Вісник господарського судочинства", "Геолог України", "Домашній очаг", "Дивосвіт: казки, легенди, міфи", "Едим со вкусом", "Економіка природокористування

і охорона довкілля", "Державність", "Квіти України", "Коллектор", "Компрессорное и энергетическое машиностроение", "Кибернетика и вычислительная техника", "Лідер України", "Митний брокер", "Національне господарство України", "Німчич", "Ознаки часу", "Освіта Сумщини", "Облік і фінанси АПК", "Проблеми техніки", "Развивашка", "Радиохобби", "Сад, виноград і вино України", "Секретар-референт", "Сіверщина в історії України", "Світ медицини та біології", "Сучасне мистецтво", "Тектоніка і стратиграфія", "Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності", "Українська академія мистецтва", "Уютная квартира", "Універсум", "Фінансовий контроль", "Харчова наука і технологія", "Черниговский охотник, рыбак, турист" тощо.

Розглянемо окремі елементи вихідних відомостей та найпоширеніші помилки, які допускають редакції ЗМІ під час оформлення періодичних і продовжуваних видань.

Основними елементами вихідних відомостей періодичних і продовжуваних видань є: Міжнародний стандартний номер серіального видання (ISSN); надзаголовкові дані; назва видання; підзаголовкові дані; вихідні дані; відомості про головного редактора та редакційну колегію; знак охорони авторського права; надвипускні та випускні дані.

Редакції ЗМІ часто-густо допускають помилки у поданні Міжнародного стандартного номера серіальних видань (ISSN). Згідно з ДСТУ 4515 ISSN потрібно розміщувати в правому верхньому куті першої сторінки обкладинки (переднього боку палітурки), у разі її відсутності — в правому верхньому куті титульної чи суміщеної титульної сторінки. Однак редакції деяких видань ("Збірник наукових праць Української державної академії залізничного транспорту", "Геолог України", "Ветеринарна медицина", "Вісник Академії правових наук України") подають ISSN не у визначеному стандарті місці.

У продовжуваних виданнях нерідко трапляється така груба помилка: замість ISSN подано ISBN (Міжнародний стандартний номер книги). Хоча редакції ЗМІ мають знати, що згідно з положеннями ДСТУ 3814 "Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація книг" та "Інструкції про порядок надання Міжнародного стандартного номера книги в Україні" продовжуваним виданням ISBN не надають. У продовжуваних виданнях потрібно наводити ISSN. Крім ISSN, у цих виданнях може бути наведено ISBN, проте лише в тому випадку, якщо у складі його окремого випуску виходить видання монографічного характеру, що має власну назву. Досить часто редакції продовжуваних видань помилково наводять класифікаційний індекс ББК й авторський знак, а також макет анотованої каталож-

ної картки. Ці елементи вихідних відомостей подають тільки в неперіодичних (книжкових) виданнях.

У верхній частині титульної чи суміщеної титульної сторінки над назвою видання розміщують надзаголовкові дані, які містять назву організації, від імені чи за участю якої випускають видання. Однак у деяких виданнях надзаголовкові дані не подають, як, наприклад, у "Журналі практикуючого психолога".

Назву видання розміщують на титульній чи суміщеній титульній сторінці, а також на першій сторінці обкладинки. Назва видання, наведена в різних місцях, має подаватися однаково. Але, наприклад, у такому виданні, як "Вісник невідкладної і відновної медицини", допущено розбіжності в наведенні назви видання.

Підзаголовкові дані періодичного видання, що наводяться після назви, містять такі елементи: вид видання, відомості про засновника, періодичність, рік і місяць заснування, нумерацію видання.

В окремих виданнях у підзаголовкових даних, які подають на титульній сторінці, не зазначають вид періодичного чи продовжуваного видання ("журнал", "збірник наукових праць") або подають його не за ДСТУ 3017. Такі помилки є у виданнях: "Сад, виноград і вино України", "Уютная квартира", "Український медичний альманах", "Квіти України", "Косметолог", "Коллектор", "Едим со вкусом" тощо. Ще одна типова помилка — редакції періодичних видань не зазначають вид видання за цільовим призначенням ("науковий", "виробничо-практичний", "популярний" журнал тощо) або подають його не за ДСТУ 3017. Поширеною помилкою є відсутність відомостей про засновника (співзасновників) видання. Як приклад можна навести такі видання: "Нафтогазова енергетика", "Черниговский охотник, рыбак, турист", "Сучасне мистецтво", "Финансы, учет, банки", "Проблемы старения и долголетия", "Успехи физики металлов". Якщо засновник видання одночасно є його видавцем, відомості про це зазначають так: "Засновник і видавець...".

Основною ознакою періодичного видання є періодичність його випуску. Досить часто в підзаголовкових даних періодичних видань не наводять цей елемент вихідних відомостей, а також місяць і рік заснування видання. Роком і місяцем заснування видання вважають місяць і рік виходу його першого номера (випуску). Порушують це положення редакції таких видань, як: "Освіта Сумщини", "Ознаки часу", "Коллектор", "Харчова наука і технологія", "Державність", "Українське літературознавство" тощо.

Крім того, редакції ЗМІ не дотримуються положень нормативних документів щодо наведення нумерації видань. Трапляється й таке, що у продовжуваних виданнях подають подвійну нумерацію — поточну та валову, що є грубим порушенням положень нормативних документів, оскільки подвійну нумерацію подають тільки у періодичних виданнях. У продовжуваних виданнях потрібно подавати тільки валову нумерацію, тобто нумерацію видання з дня його заснування.

У деяких періодичних виданнях зазначають тільки поточний номер, а валовий номер — відсутній. Такі помилки є в журналах: "Інтродукція рослин", "Історія в школі", "Світ медицини та біології", "Чумацький шлях", "Черниговский охотник, рыбак, турист", "Искусственный интеллект". А в таких журналах, як: "Лідер України", "Сумська старовина", "Консалтинг в Україні", "Музична школа", "Економіка та підприємництво" — навпаки, подано тільки валову нумерацію.

Трапляються й такі видання, в яких не подано ані поточну, ані валову нумерацію. До них належать: "Економіка природокористування і охорона довкілля", "Національне господарство України", "Могилянські читання", "Німчич".

Є видання, в яких нумерацію подано над назвою, тоді як зазначати її потрібно під назвою видання, у складі підзаголовкових даних. Такі помилки допускають у виданнях: "Нефтерынок", "Домашний очаг", "Архідея".

Згідно з положеннями ДСТУ 4861 нумерацію наводять на титульній сторінці у складі підзаголовкових даних і повторюють на першій сторінці обкладинки чи передньому боці палітурки. У таких журналах, як: "Страхова справа", "Я студент" нумерацію подано тільки на обкладинці, а на титульній сторінці вона відсутня. А в журналах: "Продуктивність агропромислового виробництва", "Культура і сучасність", "Антикризисный менеджмент", "Універсум" нумерацію наведено тільки на титульній сторінці, на обкладинці ж її немає, хоча ця інформація важлива для користувачів видання.

У журналах "Український судово-медичний вісник", "Волинь-Житомирщина", "Вісник Львівського аграрного університету" порушено послідовність подання поточного і валового номера — спочатку зазначено валовий, а в дужках — поточний номер, тоді як треба навпаки.

Відсутність у виданнях вихідних даних — ще одна поширена помилка, яку допускають редакції журналів і збірників. Вихідні дані містять такі елементи: місце видання, назву видавця, рік випуску видання. Ці дані наводять у нижній частині титульної чи суміщеної титульної сторінки, наприклад:

Одеса
"Екологія" або Одеса "Екологія" 2010
2010

Редакції деяких періодичних і продовжуваних видань ("Вісник Академії управління МВС", "Вісник економіки транспорту і промисловості", "Харківська хірургічна школа", "Джерело", "Педагогічний пошук" тощо) вихідні дані не наводять зовсім або подають частково.

У багатьох виданнях відсутній або поданий неправильно знак охорони авторського права (©) на видання в цілому. Згідно з положеннями Закону України "Про авторське право і суміжні права" цей знак сповіщає про права певної фізичної чи юридичної особи на відповідний твір науки, літератури та мистецтва.

Знак охорони авторського права на періодичне або продовжуване видання містить найменування юридичної особи, що має виключне авторське право на видання, та рік першої його публікації, наприклад:

© "Одеський медичний журнал", 2010

Однією з поширених помилок, виявлених у виданнях, є відсутність у складі знака охорони авторського права одного з елементів — року публікації видання. У деяких виданнях знак охорони авторського права подають не у визначеному стандартом місці. За ДСТУ 4861 знак охорони авторського права на видання в цілому потрібно наводити в правому нижньому куті звороту титульного аркуша чи в нижній частині суміщеної титульної сторінки. Порушують положення цього стандарту редакції таких видань, як: "Проблемы старения и долголетия", "Журнал фізичних досліджень", "Банківська справа", "Бизнес и безопасность", "Світогляд", "Черниговский охотник, рыбак, турист".

Дуже багато помилок редакції періодичних і продовжуваних видань допускають під час оформлення випускних даних.

Випускні дані містять такі елементи: відомості про видачу Свідоцтва про державну реєстрацію засобу масової інформації, тираж, номер замовлення виготовлювача видавничої продукції, відомості про місцезнаходження, а також номер телефона та електронну адресу редакції, відомості про найменування й місцезнаходження видавця та виготовлювача видавничої продукції, а також відомості про видачу виготовлювачу Свідоцтва про внесення його до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи.

Проведений аналіз свідчить, що більшість редакцій подають не всі обов'язкові елементи випускних даних або

зовсім їх не наводять. У першу чергу, це стосується відсутності у деяких виданнях поштової адреси й телефона редакції, що унеможливає інформування редакції про допущені нею помилки в оформленні вихідних відомостей видання.

Є випадки, коли редакції, подаючи відомості про видачу Свідоцтва про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації, не зазначають дату його видачі. Такі порушення є у виданнях: "Чорноморська безпека", "У світі математики", "Лідер України", "Джерело". А в таких виданнях, як: "Черниговський охотник, рыбак, турист", "Культурологічний вісник", "Брега Тавриды" відомості про видачу Свідоцтва про державну реєстрацію відсутні взагалі.

Стандартом встановлено, що у виданнях, надрукованих іншою мовою, крім української, у перекладі українською мовою треба подавати: надзаголовкові дані, підзаголовкові дані, найменування видавця, засновника й виготовлювача видавничої продукції та місцезнаходження редакції, видавця й виготовлювача видавничої продукції. Але редакції таких видань, як: "Афиша", "Настоящий хозяин", "Быть лидером", "Черниговський охотник, рыбак, турист", "Уютная квартира" зазначені відомості не наводять.

Наукові публікації у фахових журналах і збірниках наукових праць мають оформлюватися згідно з уже названим ДСТУ 7152. Редакціям важливо дотримуватися положень цього стандарту, що з 1 листопада минулого року набув чинності в Україні. Але, на жаль, у багатьох наукових та науково-практичних виданнях виявлено суттєві помилки. Так, деякі редакції подають прізвища авторів статей після їхніх назв, а треба — перед назвами. У низці наукових журналів і збірників перед статтями відсутній класифікаційний індекс Універсальної десятикової класифікації (УДК).

Редакції деяких наукових видань не подають пристатейний бібліографічний список або подають його в неналежному місці та без назви. За ДСТУ 7152 у назві пристатейного бібліографічного списку треба наводити слово "Список" (наприклад, "Список використаної літератури", "Бібліографічний список").

Майже в усіх наукових виданнях відсутні дати надходження статей до редакції, які мають подаватися після пристатейного бібліографічного списку.

У деяких наукових і науково-практичних журналах і збірниках подають не всі складові колонтитула або не подають його зовсім. Колонтитул у виданнях має містити такі елементи та подаватися окремим рядком у верхній чи нижній частині сторінки на початку кожної статті в такій послідовності: Міжнародний стандартний номер серіальних видань (ISSN) (за його наявності), ключова назва видання, рік випуску видання, порядковий номер випуску (тому).

Усі наведені помилки повністю чи частково є в таких виданнях, як: "Шпитальна хірургія", "Сучасне мистецтво", "Геодезія, картографія і аерофотознімання", "Філософські дослідження", "Педагогічний пошук", "Наносистеми, наноматеріали, нанотехнології", "Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика", "Український радіологічний журнал", "Сучасний захист інформації", "Збірник наукових праць Українського державного геологорозвідувального інституту".

З метою поліпшення стану оформлення вихідних відомостей у періодичних і продовжуваних виданнях фахівці відділу державної стандартизації Книжкової палати України регулярно надають редакціям ЗМІ консультативну допомогу та розсилають листи з методичними рекомендаціями щодо правильного оформлення та розміщення вихідних відомостей у цих виданнях.

Проведений аналіз періодичних і продовжуваних видань, які надійшли в Книжкову палату в 2010 році, доводить, що редакціям ЗМІ треба відповідальніше ставитись до випуску своїх видань та проводити систематичну наполегливу роботу для досягнення високої якості їхнього видавничого оформлення.

Список використаної літератури

1. *Про видавничу справу* : Закон України від 5 черв. 1997 р. № 318/97-ВР / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парлам. вид-во, 2004. — 17 [3] с. — (Серія "Закони України").
2. *Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні* : Закон України від 16 листоп. 1992 р. № 2782-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 1. — С. 2—15.
3. *Про авторське право і суміжні права* : Закон України від 11 лип. 2001 р. № 2627-ІІІ // Урядовий кур'єр. — 2001. — 5 верес. — Орієнтир, с. 1—16.
4. *ДСТУ 4861:2007*. Видання. Вихідні відомості. — Чинний від 2009—01—01. — К. : Держспоживстандарт України, 2009. — 45 с. — (Інформація та документація).
5. *ДСТУ 3017—95*. Видання. Основні види. Терміни та визначення. — Чинний від 1996—01—01. — К. : Держстандарт України, 1995. — 47 с.
6. *ДСТУ 7152:2010*. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. — Чинний від 2010—10—01. — К. : Держспоживстандарт України, 2010. — 14 с. — (Інформація та документація).
7. *ДСТУ 4515:2006*. Видання. Міжнародний стандартний номер серіального видання. — Чинний від 2007—01—01. — К. : Держспоживстандарт України, 2007. — 6 с. — (Інформація та документація).
8. *Оформлення вихідних відомостей у виданнях* : метод. рек. / уклад. Г. М. Плиса ; Кн. палата України. — Вид. 2-ге, змін. та доповн. — К. : Кн. палата України, 2008. — 52 с.

Надійшла в редакцію 20 травня 2011 року